

Remissvar: Forum för levande historias framtida inriktning (Ku2021:A)

Institutet för mänskliga rättigheter yttrar sig över promemorian *Forum för levande historias framtida inriktning (Ku2021:A)* inom ramen för uppgiften att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i regeringsformen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen, den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR), Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, och andra för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter.

Sammanfattning

Institutet för mänskliga rättigheter välkomnar förslagen om ett omformulerat och delvis utökat uppdrag för Forum för levande historia (FLH). Det är institutets uppfattning att FLH även fortsatt har en viktig roll att spela i att främja arbete för demokrati och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i kunskaper om Förintelsen. Institutet efterlyser samtidigt en mer djupgående analys av vilka konsekvenser ett förändrat och mer samtidsorienterat uppdrag skulle innebära för FLH i relation till andra myndigheter. Institutet efterlyser också mer djupgående resonemang om centrala begrepp i FLH:s instruktion, och då inte minst om vad som ingår i formuleringen om ”andra brott mot mänskligheten”.

Synpunkter på enskilda bedömningar och förslag

Avsnitt 4.1.1 Stort behov av verksamheten vid Forum för levande historia

Utredningen gör bedömningen att FLH ”fyller en viktig funktion avseende att arbeta demokratifrämjande med utgångspunkt i lärdomar från Förintelsen”. Institutet för mänskliga rättigheter delar bedömningen att FLH har en viktig roll, framför allt vad gäller fortbildning med utgångspunkt i Förintelsen och andra historiska brott mot mänskliga rättigheter.

När det kommer till uppdraget att ”främja arbete med demokrati och mänskliga rättigheter” är det dock anmärkningsvärt att utredningen inte innehåller en mer ingående analys av förhållandet till andra myndigheter med angränsande eller överlappande uppdrag så som Barnombudsmannen och Diskrimineringsombudsmannen. Detta gäller också Institutet för mänskliga rättigheter som har som en del av sitt uppdrag att ”främja utbildning, forskning, kompetensutveckling, information och ökad medvetenhet om de mänskliga rättigheterna” (2 § fjärde stycket lag 2021:642 om Institutet för mänskliga rättigheter). Det är angeläget att regeringen förtydligar hur FLH:s främjandeuppdrag förhåller sig till det som åligger Institutet för mänskliga rättigheter som oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter.

Avsnitt 4.1.2 Utgångspunkt tas i lärdomar från Förintelsen

Utredningen föreslår att FLH:s uppdrag även fortsättningsvis ska ta avstamp i lärdomar från förintelsen. Vidare föreslås att begreppet ”tolerans” bör strykas från institutets instruktion. Institutet för mänskliga rättigheter tillstyrker båda förslagen. Förintelsen är en central händelse i modern historia och det mest paradigmatiske exemplet på ett överlagt och systematiskt genomfört folk mord. Genom sin verksamhet har FLH även arbetat upp en djup kompetens om hur kunskap och medvetenhet om Förintelsen kan förmedlas kopplat till demokratiska värden och mänskliga rättigheter.

Institutet för mänskliga rättigheter delar även bedömningen om att ”tolerans” är ett problematiskt begrepp som förutsätter ett ojämnt maktförhållande mellan den som tolererar och de som tolereras. I den mån toleransbegreppet kvarstår som en del av FLH:s instruktion bör det främst tolkas i innebörden öppenhet och acceptans för olikheter.

Avsnitt 4.1.3 Forum för levande historias uppgifter i 1 § omformuleras

Utredningen föreslår en omformulering av FLH:s uppgifter.

En central förändring är att FLH får ett tydligare demokratifrämjande uppdrag och lite friare tyglar vad gäller valet av historiska händelser som faller inom myndighetens blickfång. Enligt nuvarande bestämmelser har FLH särskilt till uppgift att ”informera om Förintelsen och kommunismens brott mot

mänskligheten”. Enligt det nya förslaget ska FLH istället ”främja grundläggande demokratiska värden utifrån kunskaper om Förintelsen, kommunistiska regimers och andra brott mot mänskligheten i historien”.

Institutet för mänskliga rättigheter välkomnar förslaget om att ge FLH ett mandat att även ta sig an andra historiska händelser än Förintelsen och kommunistiska regimers brott mot mänskligheten. Samtidigt saknar utredningen ett resonemang om vad som faller inom ramen för brott mot mänskligheten, ett brott som fått en specifik juridisk innebörd i och med artikel 7 i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen.

Möjligtvis hade en ännu vidare formulering med fokus på mänskliga rättigheter snarare än det specifika brottet mot mänskligheten varit att föredra med anledning av FLH:s främjande uppdrag. En vidare formulering hade också gjort det enklare för myndigheten att sätta mer ljus på historiska händelser och processer i modern svensk historia, inte minst diskriminering och rasism mot samer och andra nationella minoriteter. En sådan formulering skulle exempelvis kunna ge FLH i uppdrag att ”främja grundläggande demokratiska värden utifrån kunskaper om Förintelsen, kommunistiska regimers brott mot mänskligheten och andra brott mot mänskliga rättigheter i historien”.

Avsnitt 4.1.4 Samverkan mellan Forum för levande historia och Statens historiska museer

Utredningen framhåller behovet av samverkan med Statens historiska museer. Institutet för mänskliga rättigheter lämnar inga synpunkter.

Avsnitt 4.2.1 Utveckla och stärka Forum för levande historias utbildningsvetenskapliga kompetens

Utredningen gör bedömningen att FLH:s historiedidaktiska kompetens ytterligare bör utvecklas. Institutet för mänskliga rättigheter lämnar inga synpunkter.

Avsnitt 4.2.2 Ett insynsråd inrättas

Utredningen föreslår att ett insynsråd inrättas för att ge myndigheten stöd i sitt uppdrag. Institutet för mänskliga rättigheter lämnar inga synpunkter.

Avsnitt 4.2.3 Uppgift om Sveriges nationella minoriteter

Utredningen föreslår regeringen överväger att ge FLH en permanent uppgift att öka och sprida kunskap om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna i Sverige. Institutet för mänskliga rättigheter tillstyrker förslaget och delar bedömningen att FLH bör ges en viktig roll i att förvalta utfallet av de sannings- och försoningskommissioner och vitböcker som regeringen tagit initiativ till.

Avsnitt 4.2.4 Uppgift att verka för att samordna insatser som stärker demokratin

Utredningen föreslår att regeringen överväger att ge FLH en permanent uppgift att verka för att samordna och stödja demokratistärkande insatser som genomförs av andra aktörer. Institutet för mänskliga rättigheter förvisso bedömningen att FLH har en viktig demokratifrämjande roll som ytterligare skulle kunna förtydligas i myndighetens uppdrag. Institutet ställer sig dock frågande till förslaget om att ge FLH en samordnande funktion i förhållande till andra aktörer. Dels kommer FLH:s övergripande uppdrag även fortsättningsvis att vara förhållandevis begränsat till främjande med utgångspunkt i förmedling av historisk kunskap. Promemorian innehåller inte heller någon djupgående analys av hur ett sådant samordningsuppdrag skulle påverka andra myndigheter vars demokratifrämjande uppdrag istället har utgångspunkt i diskriminerings- och rättighetslagstiftning i Sverige.

Avsnitt 4.2.5 Uppgift att verka för att samordna och följa upp insatser för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott

Promemorian föreslår att regeringen överväger att ge FLH en permanent uppgift att verka för att samordna och följa upp insatser som genomförs av andra aktörer för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Förslaget bottnar i att FLH under fler år haft ett sådant uppdrag i sitt regleringsbrev och därmed byggt upp en betydande kompetens på området.

Institutet för mänskliga rättigheter delar bedömningen att FLH har en viktig roll att främja ökad kunskap och medvetenhet om olika former av rasism och intolerans genom historien. Även här saknas det dock en djupgående analys av vilka konsekvenser en permanent samordnande roll för FLH skulle innebära för andra myndigheter med angränsande eller överlappande uppdrag vad gäller att motverka rasism och intolerans.

Detta remissvar har beslutats av vikarierande direktören Anders Kompass och föredragits av utredaren Linde Lindkvist. Vid den slutliga handläggningen har också följande deltagit: utredaren Anna Jacobson och förvaltningsjuristen Susanne Ritseson.